

Kocsis Mihály

Pécsi Tudományegyetem
kocsismihaly46@gmail.com

Széljegyzetek a Vesszőfutásom¹ lapjaira

Kivonat

Zsolnai József egyik legrégebbi munkatársként, személyes hangvétellel és reflexiókkal mutatom be szakmai életútját, amelyhez felhasználhatnám a Vesszőfutásom egyes részleteit is. Munkakapcsolatunk kialakulásának folyamatáról szólok úgy, ahogyan átéltem, utalva a Vesszőfutásomban esetleg megjelenő, adekvát szövegrészletekre. Magam úgy vélem, hogy a konferencia névadója – amennyiben itt lehetne –, nem venné jó néven, ha egy ilyen ünnepi alkalommal életművével kapcsolatban csupán szubjektív emlékképcserepek felmutatására kerülne sor, bizonyára elvárná szellemi hagyatékának valamilyen szintű összegző értékelését is. Referátumomban e kettős készletet szem előtt tartva, vázlatyszerűen szólok Zsolnai József pedagógiájáról is.

Kulcsszavak: Zsolnai József (1935–2011), életút, tanítóképzés, kutatások, szellemi hagyaték

Abstract

As one of the oldest colleagues of József Zsolnai, I present his professional life in a personal tone with reflections, for which I could excerpt from 'Vesszőfutásom'. I will discourse the development of our working relationship the way I experienced it, referring to some of the adequate passages that may appear in 'Vesszőfutásom'. I believe that the namesake of the conference – if he could be here, would not take it kindly to the presentation of only subjective memorial fragments of his oeuvre on such a festive occasion. He would certainly expect some level of summary evaluation of his intellectual legacy. In my abstract, keeping this dual urge in mind, I will speak schematically about the pedagogy of József Zsolnai.

Keywords: József Zsolnai (1935–2011), course of life, teacher training, research, intellectual legacy

---

1 Zsolnai József (2002): Vesszőfutásom a pedagógiáért. Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó.

Tisztelt Jelenlévők! Kedves Kolléganők! Kedves Kollégák!

2021 őszén a szervezők azzal a kéréssel és javaslattal kerestek meg, hogy a tervezett emlékkonferencián az egyik legrégebbi munkatársként, személyes hangvétellel és reflexiókkal mutassam be Zsolnai József szakmai életútját, amelyhez felhasználhatnám például a *Vesszőfutásom* egyes részleteit. Többszöri üzenetváltás és némi hezitáció után abban maradtunk, hogy a munkakapcsolatunk kialakulásának folyamatáról szólnék úgy, ahogyan átéltem, utalva a *Vesszőfutásomban* esetleg megjelenő, adekvát szövegrészekre. Magam úgy vélem, hogy a konferencia névadója – amennyiben itt lehetne –, nem venné jó néven, ha egy ilyen ünnepi alkalommal életművével kapcsolatban csupán szubjektív emlékképcserepek felmutatására kerülne sor, bizonyára elvárná szellemi hagyatékának valamilyen szintű összegző értékelését is. Referátumomban e kettős késztetést szem előtt tartva, vázlatyszerűen szeretnék szólni Zsolnai József pedagógiájáról is.

Zsolnai József nevével először 1968. augusztus 26-án találkoztam. Abban az időben a Sárospataki Tanítóképző Intézet hallgatójaként kéthetes – úgynevezett *tanévelei szervezés* címmel jelölt – iskolai gyakorlatra voltam kötelezve. A hospitálási feladatok teljesítésére régi iskolámat – a kiskunhalasi Szűts József Általános Iskolát – választottam, amelyet akkor is volt történelemtanárom és igazgatóm vezetett. Hétfőn reggel nyolc órakor jelentkeztem Halász Géza igazgató úrnál, aki azt javasolta, hogy pakoljam le a holmimat az irodájában és az elkövetkező két hétben „üres óráimban” szabadon használjam azt. A feltétlen tisztelet és az adott szituáció önreflektív értékelésének hatására tiltakoztam, nem szerettem volna zavaró tényezőként a legkisebb mértékben sem terhelni mindennapi iskolavezetői tevékenységét.² Erre az igazgató úr megnyugtatóan, hogy irodájában lakott az elmúlt négy hónapban a városi tanulmányi felügyelő is, aki két hete vitte el az utolsó csomagját, és ez a szituáció sem zavarta. Megemlítem, hogy álláspontom a megnyugtató szavak ellenére sem változott, viszont – az események után harmincnégy évvel – a *Vesszőfutásom* sorai megerősítették az igazgató úr által elmondottakat: „*A volt Szűts József nevű iskolában Halász Géza igazgató irodájában laktam. Az volt az albérletem. Különleges szépsége volt ennek a szobának:*

---

2 Diákkén nagyon ritkán és nagyon rövid időre juthattam be az igazgatói irodába, ahol – függetlenül a megjelenés pozitív vagy negatív kontextusától –, minden alkalommal megcsodáltam a falakon sorakozó képeket, amelyek között tágabb csatlódó néhány tagjának arcát is felfedezhettem.

Halász Géza festményei lógtak a falon – közel ötven. A festmények Kiskunhalas és országunk nagyjait ábrázolták. Velük néztem minden este farkaszemet, ők ébresztettek reggelente, nekik tettem vallomást törekvéseimről, emberi jó szándékaimról, kudarcaimról.” (ZSOLNAI, 2002:158)

A délelőtt tíz órakor kezdődő tantestületi értekezlet elején az igazgató úr összefoglalta a nyári hónapok eseményeit, személyi változásait. Többek között bejelentette, hogy távozott az iskolából és a városból Zsolnai József tanulmányi felügyelő kolléga, aki 1968. augusztus 1-től Szobon iskolaigazgatói kinevezést kapott. A hír hallatára a tantestületben némi hangzavar támadt: többen sajnálták, mások örömmel hallották, az egyik – általam meghatározó személyiségként ismert – pedagógustól egy jól artikulált „*Hála Istennek!*” is elhangzott. Ekkor hallottam először a tanulmányi felügyelő nevét és éppen a sokféle megnyilvánulás tette számomra emlékezetessé. A tantestületi értekezlet után – kérdésekre – az igazgató úr elmondta, hogy egy rendkívül felkészült kollégáról van szó, aki valamilyen munkaügyi vita miatt kényszerhelyzetbe került, ideiglenes jelleggel töltötte be a tanulmányi felügyelői szerepkört, és akivel az elmúlt hónapokban nagyon hasznos, magas szintű, sokszor éjszakába nyúló szakmai beszélgetéseket folytattak, továbbképzési programokat terveztek. E beszélgetésekre utalás nyomait később a *Vesszőfutásomban* is felfedezhettem: „... *Halasra visszatérő³ beszédemben ... bevallottam, ... halasi működésemet leginkább arra használok, hogy a tőlem tíz-tizenöt évvel idősebb igazgatók (Halász Géza, Mácsai János, Zsubori Károly) iskolavezetői tapasztalatait tanulmányozzam és ellessem. ... Halason győződtem meg arról, hogy mennyire más foglalatosságot jelent iskolát meglátogatni, kritizálni és felügyelni, mint egy iskolát igazgatni. Akkortájt értettem meg, hogy az igazgató az iskolának az élő lelkiismerete, ... az iskola mindenkori első számú rabszolgája. Az csupán látszat, hogy ő dirigál, mint ahogy a kívülállók gondolják.*” (ZSOLNAI, 2002:161)

Az első személyes találkozásunkra hat évvel később, 1974. november 5-én került sor. Abban az időben a kiskunhalasi járás tanulmányi felügyelőjeként működtem, és szerepkörömből adódóan havi rendszerességgel találkoztam Bács-Kiskun megye tanulmányi felügyelőivel és szinte naponta a szakfelügyelők valamelyikével. A körükben lezajlott szakmai diskurzusok során többször szóba kerültek Zsolnai Józseffel, a kecskeméti járás (ZSOLNAI, 2002:121), ké-

---

3 Itt a visszatérés arra utal, hogy néhány évvel korábban – megyei tanulmányi felügyelőként – Zsolnai József már látogatta a város iskoláit, jó kapcsolatot épített ki a városi Művelődési Osztály munkatársaival (ZSOLNAI, 2002: 126-133.).

sőbb a megye (ZSOLNAI, 2002:126.) volt tanulmányi felügyelőjével kapcsolatos utalások, sommás ítéletek, személyesen átélt vagy hallomásból ismert, sokszor egymásnak is ellentmondó történetek, amelyek folyamatosan ébren tartották bennem a – minimum különös – kolléga iránti érdeklődést.

1974 őszén hivatalból kaptam meg a Bajai Tanítóképző Intézet meghívóját, amely *Országos Tantárgypedagógiai Konferencia*⁴ címmel – november 4–5–6-ra – három napos tudományos tanácskozásra invitálta az érdeklődőket. A részletes programban az iskolai kísérleteket bemutatók között felfedeztem Zsolnai József nevét, aki „*A nyelvi kommunikációs képességrendszer fejlesztésének tapasztalatai a kaposvári tantárgyblokkos „anyanyelvi kísérlet három éve alapján”*” címmel jelölte meg referátumának tartalmát, és amely – az éppen aktuális oktatáspolitikai kontextuson túl⁵ – külön is inspirált a rendezvény meglátogatására.

A konferencia lebonyolítása során az anyanyelv tantárgypedagógia előadásaira november 5-én, kedden került sor. Zsolnai József referátuma nyelvhasználatában, problémakezelésében, kutatómódszertani megalapozottságában és következtetéseiben jelentősen eltért az adott szekcióban szereplőktől, így körükben nem is aratott sikert. Volt, aki a nyelvhasználatot kifogásolta, többen nehezményezték a kísérleti terep – a gyakorló iskola – megválasztását.⁶ Érdemi vita nem alakulhatott ki, mert a szekció előadásai

---

4 Ez a konferencia a Bajai Tanítóképző Főiskolán öt évenként megrendezendő sorozatot indított el, amelyen belül 2019. április 11–12-én már a X. Tantárgypedagógiai Nemzetközi Tudományos Konferencia előadásai hangzottak el, Múlt – jelen – jövő a pedagógusképzésben mottóval.

5 Ebben az időszakban kezdődött meg az MSZMP KB 1972. június 15-i oktatáspolitikai határozatából és az Országos Távlati Tudományos Kutatási Terv 6. számú kutatási főirányának elfogadásából következő feladatok kidolgozása. (Az a tény, hogy a Országos Tantárgypedagógiai Konferencia hivatalos rendezői között – a Bajai Tanítóképző Intézet mellett – az Oktatási Minisztérium Közoktatási Főosztálya és Pedagógusképző Osztálya, valamint az Országos Pedagógiai Intézet is szerepelt, és hogy a konferencián mindegyik intézmény első számú vezetője is megjelent, továbbá a konferencián elhangzottakat összefoglaló kiadvány szerkesztését az Oktatási Minisztérium vállalta (KISS, 1974), a rendezvénynek szánt szerep súlyát önmagában is jelzi.) Az itt említett dokumentumokat a Vesszőfűtásom is említi (ZSOLNAI, 2002:219.), a korszak részletes leírása több elemző műben is olvasható (HALÁSZ, 1988; PÖCZE, 1989).

6 A helyszínen egy volt tanárom – kérdésemre és kizárólag számomra – így foglalta össze a hallottakat: Gyakorló iskolában, válogatott gyermekekkel mindenki tud csodákat produkálni, menne csak terepre, majd megtudná, hol lakik a magyarok Istene!

– program szerint – futottak tovább. Az előadások végén felkerestem Zsolnai Józsefet, egyik halasi utódjaként mutatkoztam be, átadtam Halász Géza és a halasi igazgatók üdvözlését, majd gratuláltam előadásához, megemlítettem, hogy ilyen következetes szaknyelvi fogalmazást eddig csak Nagy Józseftől és Gázsó Ferencről halottam. Az általam mondottakat megköszönte, hasonló jókat kívánt a halasi igazgatóknak, majd elfordult tőlem más beszélgető partnereket keresve. Gesztusát nem értettem, de tudomásul vettem, így az első találkozásunk nem nevezhető „*egyetverő élménynek*”.

A második személyes találkozásunk a Kaposvári Tanítóképző Főiskolán, 1976. április 6-án, nem erre a célra szervezeten, hanem egy hivatalosnak tekinthető tanszéki ülésen zajlott le. Ezen az eseményen Zsolnai József a tanszék tagjaként, magam pedig a tanszék új, bemutatkozó tanársegédjeként vettem részt. Felkérésre röviden vázoltam szakmai életutamat, megemlítettem tanulmányaimat, a tanszékre pályázással kapcsolatos attitűdjeimet és végül szóltam arról is, hogy a jelenlévők között két, általam már ismert kolléga található, az egyik a volt sárospataki pszichológiatanárom, a másik pedig Zsolnai József, akivel egy szakmai rendezvényen futottunk össze. Ezek után néhány kérdésre udvariasan, magázó szóhasználattal válaszoltam, ezzel a bemutatkozásom le is zárult, a tanszékvezető jó munkát kívánt, ugyanakkor megjegyezte: itt a munkatársak tegeznek egymást. Az értekezlet után először köszöntöttem volt tanáromat, majd odamentem Zsolnai Józsefhez, utaltam a bajai találkozásunkra, amire – meglepetésemre – azt válaszolta, hogy erre nem emlékszik. A helyzetet a baján bemutatott kísérlet aktuális állására irányuló kérdéssel próbáltam oldani, erre röviden reagált: – *Megy tovább!* Ezt követően elnézést kért, mennie kellett, mert várták a hallgatói.

Másnap reggel nyolc órától a kijelölt asztalomnál olvastam a tanszéki dokumentumokat. Tíz óra tájban lépett be a szobába Zsolnai József, akit tegező formulával köszöntöttem. Most ő jött oda hozzám és a tegezés használatáról mondott néhány mondatot. Arra utalt, hogy tulajdonképpen nehezményezi a *Szervuszomat*, mert egyrészt még nem is ismerjük egymást, másrészt ő jóval idősebb mint én, harmadrészt egymás között még nem is állapodtunk meg a követendő formulában, negyedrészt pedig tudomásul veszi, hogy a tanszéki szokásokhoz próbálok alkalmazkodni. Nehezen értettem, hogy végül is mit szeretne elérni, ezért rögtön felajánlottam a magázást. Indokként említettem, hogy habitusomból adódóan, valamint a családban kialakult normákat követve számomra természetesebb és kényelmesebb ez a megszólítás, tehát maradjunk a magázódásnál. Ismét tiltakozott: ha már idáig eljutottunk és magunk között az álláspontjainkat tisztáztuk, akkor maradjunk a tegezésnél.

A némileg oldottabb légkört kihasználva ismét a baján hallott kísérletről szerettem volna tájékozódni, amire rendkívül nyers kérdéssel reagált: – *Miért érdekel az téged?* Az első pillanatban volt olyan gondolatom, hogy nincs szükségem további frusztrációra és jobb, ha nem érdekel a kísérlet, végül az aktuális helyzetem – új szakmai életszakasz kezdete egy pedagógusképző intézményben –, kíváncsisága győzött, kihasználtam a kérdésben rejlő esélyt és lassan öszszeszedtem – az akkor valószínűleg szétesőnek tűnő – indokaimat. Elmondtam – és itt csak érvelésem irányait foglalom össze –, hogy a pedagógia szakot 1971–1975 között – folyamatos tanítás mellett – Szegeden, úgynevezett nappali tagozatos tantervű, egyéni levelező hallgatóként végeztem, Nagy József és Orosz Sándor törekvéseit, mérési eljárásait, kutatási eredményeit, könyveit (NAGY, 1971, 1972, 1974a, 1974b; OROSZ, 1974) első kézből ismerhettem meg, azok reprodukcióit járási tanulmányi felügyelőként nagyobb mintán ismétélhettem meg, ezért el tudom képzelni, mit jelenthet egy kísérlet folyamatában a kutatómódszertani szempontból korrekt mérés. Másrészt tudom, hogy mit jelent a hátrányos helyzet: az 1950-es években iskolaorvos édesapámmal a kiskunhalasi járás minden tanyai iskolájában többször is jártam, az iskolalátogatások után a környező tanyavilág betegeit kerestük fel, az 1970-es tiszai árvíz idején a Bodrogyközben működő és kiöntött iskolák kimentett gyermekeinek összevont osztályát tanítottam Sárospatakon, az akkor még működő kispataki (Bodrogon túli) iskolában, a Kiskunmajsai Tanyai Diákotthon 1974-es megnyitásának pillanatában én is beköltöztem a tanyasi gyerekekkel a kollégiumba és ott éltem velük stb. Ezek a szakmai és emberi tapasztalatok inspirálják elsősorban érdeklődésemet. Ebben a szituációban nem éreztem, hogy mikor, mely ponton változott meg Zsolnai József álláspontja, viszont ezt követően nagyon sok kérdést tett fel, végül egy következő heti beszélgetés időpontjában állapodtunk meg.

Az 1976. április 13-án lezajlott – több órás – megbeszélés során megismerhettem az anyanyelvi kísérlet történetét, aktuális állását, tervezett kutatási irányait, a benne közreműködők rövid jellemzését, végül az esetleges együttműködés lehetséges területeit. Itt eldőlt, hogy már májusban részt veszek a kísérleti osztályokban elvégzendő, tanévvégi mérések adatfelvételeiben.⁷ Ezzel a szóbeli megállapodással kezdődött el együttműködésünk, amelynek perspektíváit akkor még nem láttam.

---

7 1974 májusában Zalaegerszegen Kiss Éva osztályában az ismeretlen szöveg hangos olvasása méréselem adatfelvételét, magnetofonos rögzítését végeztem el.

A fokozatosan kialakuló munkakapcsolatunk szempontjából említésre érdemes a Kaposvári Tanítóképző Főiskola oktatói testületének 1976. június 25-én, Kardosfán megrendezett tanévzáró értekezlete, amely számomra váratlan inspirációval végződött. Maga az értekező a ceremóniális szabályok és a napirend szerint, rendben lezajlott. Ezt követően a kellemes erdei környezetben – a közös vacsora előtt – kötetlen baráti beszélgetésekre kerülhetett sor, amelyeken belül szóba jöttek például az OTTKT⁸ 6. számú főirányának várható pályázata, a közös pályázatok esélyei, a Kaposvári Színház előadásai, a rendezők, dramaturgok kiváló vagy kevésbé szerencsés ötletei, Latinovits Zoltán váratlan tragikus halála stb. Éppen e legutóbbi témáról beszélgettünk, amikor a főiskolai hierarchiában fajsúlyosnak tekinthető két kollégánk egy személyes beszélgetésre invitált. Séta közben elmondták, hogy az elmúlt hetekben, igyekvő, tisztelettudó, komoly szakmai karrierre is képes fiatal kollégaként ismertek meg, ezért féltve figyelték azt a folyamatot, amelynek eredményeként Zsolnai Józsefhez csapódtam. Feltételezték, hogy nem ismerem ennek az embernek a múltját, aki rendszerint mindent tönkretesz maga körül, úgy működik, *mint elefánt a porcelánboltban*. Ezért azt javasolták, hogy szakítsam meg a munkakapcsolatunkat és más műhelyek tevékenységében vegyek részt, ez minden félnek megnyugtatóbb és főleg hasznosabb lesz. Az itt említett beszélgetés⁹ megerősített abban a szándékomban, hogy Zsolnai József kutatócsoportjában önálló feladatot is vállaljak. A következő hetekben megismerkedem a kísérlet eddigi dokumentumaival, a nyár folyamán pedig bekapcsolodom az „*ezüstszürke*”¹⁰ kéziratának korrekciós munkálataiba. Ezzel a vállalással elkezdődött az a három évtizeden is átnyúló munkakapcsolatunk, amelyen belül nagyon sok szerepkörben, folyamatosan változó személyes és szakmai kontextusban, folyamatosan változó intenzitással és produktivitással élhettem meg együttműködésünk pillanatait, szinte kimeríthetetlen tanulási lehetőségeit, rejtett vagy publikus eredményeit.

Végül még egy kiemelkedő eseményt említek, amelyet 2006. április 28-án, Pápán közösen éltünk át és amely jól tükrözi az együttműködésünk változó intenzitásával kapcsolatos, előbb elhangzott megjegyzésemet. 2006 tavaszán úgy

8 Országos Távlati Tudományos Kutatási Terv.

9 A vázolt epizód mai értékelésénél természetesen figyelembe veendő, hogy ezt a dacos döntést egy 29 éves, a tanársegédi kinevezését frissen átvett, talán túlzott önreflexióra is hajlamos fiatalember hozta.

10 A kísérlet első öt évről számot adó kötet „belső használatban” kialakult neve (ZSOLNAI, 1976).

véltem, hogy a harminc éves munkakapcsolat általam személyesen is átélt és nagyra értékelt szellemi eredményei indokolják a visszatekintést, és ha van miért, illő köszönetet mondani ezért a hatásért. Április elején – a Pécsi Tudományegyetem Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Karának megbecsült oktatójaként – időpontot kértem Zsolnai Józseftől egy személyes találkozásra, amelyre végül április 28-án került sor. A találkozóra készülve felkerestem a sátoraljaiújhelyi Bortemplom jogelőd intézményét, ahol sikerült hozzájutnom egy palack 30 éves, muzeális értékű borhoz, azt gondolva, hogy ez is szimbolizálhatja azt az érési folyamatot, amelyet közösen átéltünk. A találkozó előtt egy héttel a titkárnoi érdeklődésre – *Milyen ügyben keresi a tanár urat?* – természetesen azt válaszoltam, hogy magánügyben. Utólag kiderült, ezzel a válasszal rossz irányba tereltem a várt beszélgetést.

Április 28-án a megbeszélte időben megjelentem Pápán, ahol – elfoglaltságai miatt közel egyórás késéssel – találkozhattam Zsolnai Józseffel. A kölcsönös üdvözlés után azonnal átvette a szót, elmondta, hogy először ő szeretné bemutatni intézete helyzetét és utána térnék rá jövetelem céljára. Nagy részletességgel szólt intézete aktuális anyagi helyzetéről, (amely természetesen hatással volt munkatársi gárdájának fokozatos szűkülésére is), az egyetemi hatalmi viszonyokról és a kedvezőtlen oktatáspolitikai helyzetről. Viszonylag hamar rájöttem: attól tart, hogy a „*magánügy*” megjelölés esetleg álláskeresési szándékot is takarhat, és – mert az elmúlt harminc év alatt magam soha semmilyen kéréssel sem fordultam hozzá –, zavarná a kényszerű elutasítás. Ezt látva többször megkíséreltem „mentőövet” dobni beszélgetésünkbe, hogy szabadulhassunk a nyomasztó hangulattól, azonban minden alkalommal leintett: rögtön befejezi. Amikor szót kaptam, elmondtam, hogy mai pedagógiai tudásom legnagyobb részét, meghatározó értékeit, látásmódomat a harminc évvel ezelőtti kezdődött együttműködésünk során szereztem és ezért most köszönetet mondani jöttem. A köszönet a fontosabb, az átnyújtott bor csak illusztráció.

Az itt röviden vázolt epizód teljesen kizökkentette Tanár urat a mindennapi helyzetérzékeléséből, problémakezeléséből. Még közel másfél órát töltöttünk együtt, de a köszöntésem után összefüggő beszélgetés aznap már nem alakult ki közöttünk, sokszor arra tért vissza, hogy: – *Nagyon meglep-tél!* Szervezett munkakapcsolatunk ezt követően még két évig fennállt, például az általa vezetett doktori iskolában, vagy például – Mátrai Zsuzsa társszerzővel – közös előadással¹¹ szerepeltünk az azerbajdzsáni Bakuban, egy méréses világkonferencián.

---

11 IAEA Konferencia (KOCSIS – MÁTRAI – ZSOLNAI, 2007)

A következőkben néhány mondat erejéig szeretnék kitérni Zsolnai József életművének vázlat szerű értékelésére. Ez azért is indokolt, mert az első emlékkonferencia¹² óta eltelt tizenegy év alaposan átalakította az oktatáspolitikát és az iskola világát, és ebben az új helyzetben úgy tűnik, mint ha a neveléstudomány – vagy legalább is a mindennapi pedagógiai gyakorlat által felvetett szakmai problémák megoldásjavaslatainak intenzív, rendszeres keresése –, jelentős fáziskésésben lenne. Megemlítem, hogy az első emlékkonferenciára készülve – Zsolnai József kutatócsoportjának volt belső tagjaiként – Balázs Évával és Vágó Irénnel közös előadásban kíséreltük meg összefoglalni a névadó életművének általunk legfontosabbnak tartott értékeit és ezt elsősorban éppen az időszerűségben, a szinkronitásban (más fogalommal: a szinkronképességben) láttuk és látjuk ma is, és ezt előadásunk címében is jeleztük.¹³ Akkor úgy fogalmaztunk, hogy: „*Zsolnai József pályafutását – mai, retrospektív elemzéseink szerint – az „időszerűség” jellemezte: amit a pedagógia gyakorlatának hazai vagy európai kontextusa problémaként felvetett, arra korát megelőzően vagy azzal párhuzamosan megoldásválaszokat keresett.*” (BALÁZS – KOCSIS – VÁGÓ, 2011:42)

A 2011-es emlékkonferencián az életműre általában jellemző időszerűségen kívül négy olyan területet emeltünk ki, amelyek mindegyike új tudással, tevékenységrendszerrel, attitűdmódosítási javaslatokkal, kidolgozott taneszközrendszerekkel és technológiákkal gazdagította a pedagógia mindennapi gyakorlatát, ezek az alábbiak voltak:

- a tudásról való tudás jelentős bővülése, a pedagógiai tudás jellemzése;
- a tanítás – tanulás – tanulásirányítás hangsúlyeltolódásai;
- a tanulás támogatását szolgáló eszközkészlet kialakítása;
- a kutatásmetodológia, a kutatás-fejlesztés és innováció együttes kezelése, a tudásmenedzsment alkalmazása a Zsolnai-programokban és azokon kívül (például: a Pedagógus Szakma Megújítása Program).

Tekintettel arra, hogy a fent említett területeken megszületett új eredményeket a 2011-es emlékkonferencián bemutattuk, mondandónkat néhány hónappal később tanulmányban is kifejtettük (BALÁZS – KOCSIS – VÁGÓ, 2011), a továbbiakban itt ezekről nem szólok.

A II. Emlékkonferencián felmerülhet a kérdés: ha ma kellene összefoglalni a Zsolnai-féle pedagógia kiemelkedő elemeit, ma is a fentiekkel vála-

12 Zsolnai József emlékkonferencia. Veszprémi Akadémiai Bizottság Székháza, Veszprém. 2011. június 10.

13 „Az idő a gazda mindenben” (BALÁZS – KOCSIS – VÁGÓ, 2011)

szólnánke? Valószínűleg nem. Ma erőteljesen befolyásolná ítéleteinket az iskola világában felismert hiányok sora. Minden bizonnyal a „listára” kerülnének az alábbi területek:

- az emberkép (gyermekkép, pedagóguskép) leírása és deklarálása;
- a pedagógus professzió leírása (professziógram), jelentősége a kongruens és inkongruens képzésben;
- „*a társadalom iskolásítása*” (az egész életen át tartó tanulás képességrendszerének kialakítása);
- a metapedagógia szükséges voltának felismerése.

Az itt felsorolt területek tudáshiányainak enyhítésére egyelőre nincsenek szervezett kutatások, csupán egyedi próbálkozások. Nagy lendülettel kezdődött például a 2018-as Nemzeti alaptanterv emberképének kidolgozása, alapszövege el is készült – ez több ponton is összecseng Nyíri Tamás gyermekképével (NYÍRI, 1984), amelyet a képességfejlesztő pedagógia és program 1986-ban már deklaráltan is átvett (ZSOLNAI, 1986) –, azonban a 2020-ban bevezetett Nemzeti alaptanterv ebből már semmit sem tartalmaz. A professziógramok lehetséges szerepével az elmúlt évtizedben több elméleti írás is foglalkozott (KOCSIS – MRÁZIK – IMRE, 2012; FÁBIÁN, 2015), azonban gyakorlati hasznosításuk eddig szóba sem jött. Az említett példák alapján jól érzékelhető, hogy a Zsolnai életműben ma is megnevezhetőek olyan kiemelkedő területek, amelyek a szisztematikus pedagógiai gondolkodás inspirálása, orientálása szempontjából rendkívül fontosak lehetnének, természetesen nem az átvétel, hanem a probléma megértésének és önálló megoldásválaszok keresésének attitűdjeivel.

Végül idézem Zsolnai Józsefet: „*A világot sohasem akartam megváltani, megérteni annál inkább. A világmegváltáshoz nem kell sokat tanulni. A világ megértéséhez annál többet*” (ZSOLNAI – HUSZÁR, 2001).

Köszönöm a megtisztelő figyelmet.

Irodalom

- Balázs Éva – Kocsis Mihály – Vágó Irén (2011): „*Az idő a gazda mindenben*”. In: Iskolakultúra, 2011. 1112. szám, 42-48. o.
- Fábián Gyöngyi (2015): *A tanárszerep aspektusai különös tekintettel a nyelvtanár-szerepre*. Eger, Eszterházy Károly Főiskola.
- Halász Gábor (1988): *Oktatáspolitikai és neveléstudomány a hetvenes években: a „hatos főirány” története*. Tájékoztató a közoktatási kutatásokról 9. sz. 5-47. o.
- Kiss Tamás szerk. (1974): *Tantárgypedagógiai kutatások*. Baja, Oktatási Minisztérium Pedagógusképző Osztály kiadványa

- Kocsis Mihály – Mátrai Zsuzsa. – Zsolnai József (2007): *Survey of the reading comprehension skills of first year students*. International Association for Educational Assessment. 2007 Annual Conference, Azerbaijan, Baku. 17-21. 09.
- Kocsis Mihály – Mrázik Júlia – Imre Anna (2012): *Megközelítési módok a tanári kompetenciák leírásához*. In: Kocsis Mihály – Sági Matild szerk. (2012): *Pedagógusok a pályán*. Budapest, Oktatókutató és Fejlesztő Intézet. 61-76. o.
- Nagy József (1971): *Az elemi számolási készségek mérése*. Budapest, Tankönyvkiadó Vállalat.
- Nagy József (1972): *A témazáró tudásszintmérés gyakorlati kérdései*. Budapest, Tankönyvkiadó Vállalat.
- Nagy József (1974a): *A kompenzáló beiskolázási modell*. Budapest, Akadémiai Kiadó.
- Nagy József (1974b): *Iskolaelőkészítés és beiskolázás*. Budapest, Akadémiai Kiadó.
- Nyíri Tamás (1984): *A gyermek az antropológia szemszögéből*. In: *Vigilia*. 9. sz. 650-660. o.
- Orosz Sándor (1972): *A fogalmazástechnika mérésmethodikai problémái*. Budapest, Tankönyvkiadó Vállalat.
- Pőcze Gábor (1989): *A hatos főirány – egy kudarc anatómiája*. Budapest, Oktatókutató Intézet.
- Zsolnai József (szerk., 1976): *Anyanyelvtanítási kísérlet a kommunikációkutatás eredménye alapján 1971–1975*. Kaposvár, Kaposvári Tanárképző Főiskola.
- Zsolnai József (1986): *Egy gyakorlatközelítő pedagógia*. Budapest, Oktatókutató Intézet.
- Zsolnai József – Huszár Ágnes (szerk., 2001): *Az alkotó pedagógia tovább(i) él(ete) Pápán*. Pápa, Veszprémi Egyetem Tanárképző Kar Pedagógiai Kutatóintézete, .
- Zsolnai József (2002): *Vesszőfutásom a pedagógiáért*. Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó.